

NADREALIZEM (surrealizem) v slikarstvu

Beseda nadrealizem je skovanka Guillaume Apollinaire [apolinêr] (fr. pesnik in umetniški kritik; 1880-1918), ki je bil njegov predhodnik; nadrealizem je razumel kot nasprotje posnemanja narave in naturalizma. Je duhovno in estetsko gibanje v dvajsetih in tridesetih letih 20. stol., prikazovanje nadnaravnega, nedoumljivega in izražanje višje stvarnosti v obliki asociacij pod vplivom sicer nezavednih duševnih mehanizmov. Nadrealizem je sanjska podzavest, avtomatično pisanje in psihoanaliza.

Oblikoval se je v Parizu; njegov utemeljitelj in poglavitni teoretik je bil André Breton (fr. pisatelj; 1896-1966), ki je napisal dva programa: *Manifeste du surréalisme* (Manifest nadrealizma) leta 1924 in *Second manifeste du surréalisme* (Drugi manifest nadrealizma) leta 1929. V njem je razčlenil izkušnje nadrealistične skupine, ki je deloma izšla iz destruktivnega dadaizma, vendar je njegovo radikalno kritiko racionalizma poglobila s sklicevanjem na nezavedno, v katerem naj bi se ohranjala največja svoboda duha.

Izhodišče nadrealizma v slikarstvu je bila poleg dadaizma (iz umetniškega snovanja je izključil logične povezave, v besedi, sliki in zvokih uporabljal tehniko montaže) tudi *Pittura metafisica* (Metafizično slikarstvo) Giorgio de Chirica [kírko] (it. slikar in pisec o umetnosti; 1888-1978; eden glavnih predstavnikov nadrealizma), v kateri je ustvaril odtujeno, iluzionistično slikovno prizorišče; na takšnem prizorišču so nadrealisti sestavljali predmete in položaje v na videz nasprotujočih si kombinacijah, da bi z večpomenskostjo omajali utečeno mišljenje, izkustvo in gledanje. Avtomatizirano izražanje toka misli se na področju likovne umetnosti, zlasti slikarstva, kaže kot združevanje imaginarnega in resničnega v enotnem slikovnem polju. Glavni predstavniki te formalno neenotne smeri, ki predstavlja novejšo varianto fantastične umetnosti, so Hans Arp (nem.-fr. slikar, kipar in pesnik; 1887-1966; bil je soustanovitelj dadaizma; strogo geometrijsko komponirane slike, kolaži in plastike), Giorgio de Chirico (str.144-Skrivnost orakla, str.158-Spev ljubezni, str.282-Vznemirljive muze), Salvador Dalí (šp. slikar; 1904-1989) (str.143-Narcisova preobrazba, str.322-Vztrajnost spomina), Max Ernst (fr. slikar in grafik; 1891-1976) (str.137-Gozd), René Magritte (belg. slikar; 1898-1967) (str.142-Lažno zrcalo, str.294-Nepričakovani odgovor, str.306-To ni pipa), André Masson (fr. slikar; 1896-1987), Joan Miró (šp. slikar in grafik; 1893-1983) (str.328-številke in sozvezdja, zaljubljeni v žensko) in Yves Tanguy [tangí] (am. slikar; 1900-1955).

Dalí in Tanguy sta slikala predvsem imaginarne krajine in bitja, Miró pa je poskušal z abstraktnim oblikovnim izražanjem prenesti razvojni proces sanj v slike. Njegove slike (pogosto z zabavnimi naslovi) upodabljajo vedre pravljичne svetove mikrokozmosa, osamljene v sodobnem umetnostnem življenju. Ernst in Magritte pogosto kažeta simbolično privzdignjenost. Magritte v nasprotju s slikami drugih nadrealistov ne zaznamuje podzavest; v resničnost drugo ob drugo niza nenavadne stvari ali pa spreminja razmerja med velikostmi, da bi tako pokazal novo, presenetljivo stanje stvari. Masson je v nenehno

spreminjajoči se materiji videl vir novih moči; v gibanju črte jim je skušal vdihniti »govorico«.

Najpomembnejši nadrealist v slovenskem slikarstvu je Stane Kregar (1905-1973) (str.341-Fantazija na terasi, str.422-Romar), na katerega so med šolanjem v Pragi vplivali češki umetniki, povezani s Parizom in zlasti s S. Dalijem.

Prvine nadrealizma so zaznavane tudi v pop artu, psihedelični umetnosti, fantastičnem realizmu in tašizmu.